

KİTABXANALARDA ƏMƏK MƏHSULDARLIĞININ YÜKSƏLDİLMƏSİ YOLLARI

Əmək məhsuldarlığı insanın məqsədəuyğun fəaliyyətinin göstəricisidir, başqa cür desək, əmək məhsuldarlığı əmək sərfinin səmərəlilik dərəcəsidir. İnsanın məqsədəuyğun fəaliyyətinin səmərəlilik səviyyəsi və yaxud nəticəsi vaxt vahidi ərzində yaradılmış müəyyən miqdar istehlak dəyərlərinin miqdarında, yaxud məhsul vahidi ilə sərf edilmiş vaxtla ifadə edilir.

Kitabxana işində əmək məhsuldarlığı dedikdə bu sahədə çalışan işçilərin məqsədəuyğun fəaliyyətinin səmərəlilik dərəcəsini təhlil etməklə əhaliyə kitabxana xidmətinin ümumilikdə səmərəliliyinin əsas göstəricilərinin müəyyənləşdirilməsi nəzərdə tutulur.

Kitabxana iqtisadiyyatı üzrə tanınmış alim Rasim Kazımovun qeyd etdiyi kimi, "Kitabxanalarda əmək məhsuldarlığı hər bir işçi tərəfindən müəyyən iş prosesi və əməyinə sərf olunan əməyin kəmiyyəti və ya vahid norma vaxtı ərzində görülən işlərin həcmi ilə ölçülür. Hər bir kitabxanaçı tərəfindən görülən işlərin müəyyən norma vaxtı ərzində həcm artdıqca, yaxud görülən işlərə sərf edilən vaxt azaldıqca əmək məhsuldarlığı artır" (1.s.33).

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bazar iqtisadiyyatı şəraitində hər bir kitabxananın və ya kitabxana şəbəkəsinin digər kitabxanaya nisbətən üstünlüyü ilk növbədə orada əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi üçün daha geniş imkanların yaradılması ilə ölçülür.

Beləliklə bazar iqtisadiyyatı şəraitində kitabxanalarda əmək məhsuldarlığının göstəriciləri hər hansı bir rayon, şəbəkə və ya bir kitabxana daxilində oxuculara kitabxana-

informasiya xidmətinin ümumi səviyyəsi və səmərəliliyi barədə real təsəvvür yaradan mühüm iqtisadi göstəricilərdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, əmək məhsuldarlığı anlayışını heç də məhsul istehsal edən əməklə eyniləşdirmək olmaz.

Belə ki, kitabxanaçı öz əməyinin məzmununa görə maddi nemətlər istehsal etmir. Lakin iqtisadi baxımdan məhsuldar işçi kimi fəaliyyət göstərə bilər. Kitabxana işçisi öz əməyinin təbiətinə görə məhsul istehsal edə bilməz, o, ancaq xidmət edə bilər. Lakin bu heç də o demək deyil ki, kitabxanaçı məhsuldar deyildir, o qeyri-istehsal sahəsində çalışan işçidir. Ona görə də "qeyri-istehsal" anlayışı ilə "qeyri - məhsuldar" anlayışını eyniləşdirmək olmaz.

Əmtəə-pul münasibətlərinin əsas amil kimi götürüldüyü bazar iqtisadiyyatı şəraitində kitabxanada əmək məhsuldarlığının yönəldilməsi zərurəti meydana çıxır. Bu isə öz növbəsində kitabxana işində iqtisadi amillərin rolunun güclənməsi ilə əlaqədardır. Prof.A.A.Xələfovun yazdığı kimi "Kitabxana işinin keyfiyyətə yeni mərhələyə daxil olması, bu işin daha da mürəkkəbləşməsi, kitabxana işinin keyfiyyət göstəriciləri təhlil edilərkən iqtisadi göstəricilərin keyfiyyət göstəricilərinin əsas amil kimi qiymətləndirilməsi ilə əlaqədardır" (3, s.247).

Müasir dövrdə kitabxana işində iqtisadi amillərin aktuallaşdırılması ilk növbədə kitabxanaların əmək məhsuldarlığının artırılması yollarının müəyyənləşdirilməsini tələb edir.

Kitabxanalarda əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi onun fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyinin artırılması ilə sıx əlaqədardır. Dos. R.Kazımovun qeyd etdiyi kimi: "Kitabxana işinin iqtisadi səmərəliliyini artırmaq üçün hər bir kitabxanada xeyli daxili ehtiyat mənbələri vardır. Belə ki, kitabxanalarda əmək ehtiyatlarından səmərəli istifadə edilməsi, vaxt itirilməsi hallarının aradan qaldırılması, kollektivlərdə əmək intizamının möhkəmlənməsi, texniki vasitələrin istismarının optimallaşması qənaət rejiminə əməl

edilməsi və s. tədbirlərin həyata keçirilməsi kitabxananın fəaliyyətinin iqtisadi səmərəliliyinə müsbət təsir göstərir” (2, s.57).

Müasir dövrdə kitabxanada əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsində informasiya-kommunikasiya texnologiyasının tətbiqi ən başlıca vasitəyə çevrilməkdədir. Kitabxana işinin mühüm texnoloji proseslərinin komplektləşdirilməsi, oxuculara xidmət işində kompüter və internet vasitələrindən istifadə, CD-ROM, onlayn texnologiyaları, elektron kataloqlar, elektron göstəricilər, elektron kitablar və s. müasir texnologiyaların tətbiqi kitabxanalarda əməyin təşkili və onun məhsuldarlığında yeni keyfiyyət dəyişikliklərinin meydana gəlməsinə səbəb olur. Bu proses kitabxana daxilində iki istiqamətdə həyata keçirilə bilər:

a) Ənənəvi kitabxana proseslərində texniki və informasiya texnologiyalarının tətbiqi;

b) yeni keyfiyyətli informasiya – kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi nəticəsində kitabxananın məhsuldar qüvvələrinin fəaliyyətinin yeniləşdirilməsinə keyfiyyətə yeni əmək məhsulunun alınması. (4.s.31)

Nəticədə kitabxana işində oxuculara xidmətin yeni növlərini yaratmaq, insan əməyini yüngülləşdirməklə və ona qənaət etməklə əmək məhsuldarlığını xeyli yüksəltmək olar.

Kitabxanalarda əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsinin olduqca əhəmiyyətli vasitələrindən biri də əmək intizamının lazımi səviyyədə təşkil edilməsidir. Bu isə heç də yalnız işçilərin işə vaxtında gəlib-getməsi deyildir.

Bu proses eyni zamanda kitabxananın hər bir şöbəsində əmək normalarının riayət edilməsini, əməyin elmi təşkilini əməkdə fərqlənənlər üçün güzəştlər və imtiyazların tətbiq edilməsini nəzərdə tutur. Bu işdə mənəvi və maddi-həvəsləndirmə metodlarından da geniş istifadə edilməlidir.

Müasir dövrdə kitabxanalarda əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsinə xidmət edən amillər içərisində kollek-

tivlərdə sağlam psixoloji iqlimin yaradılması da mühüm amil kimi nəzərdən keçirilməlidir.

Nəhayət kitabxanaçılıq fəaliyyətində əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsində ən önəmli amillərdən biri və bəlkə də birincisi kadrların peşə səviyyəsinin sistemli sürətdə artırılması, onların düzgün yüksəldilməsi və səmərəli istifadə edilməsidir.

Təəssüflə qeyd etməliyik ki, kitabxana işində son vaxtlar müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqinin ildən- ilə inkişaf etməsinə baxmayaraq bu işdə hələ də primitiv, texniki əl əməyinin həddindən artıq çox olması müşahidə edilir. Bu isə öz növbəsində bir çox kitabxana əməyinin icrasını darıxdırıcı edir və işçilərin tez yorulmasına, nəticədə isə əmək məhsuldarlığının aşağı düşməsinə səbəb olur.

Bu baxımdan kitabxana işində fiziki, primitiv texniki əl əməyinin zehni əməklə əvəz edilməsi çox mühüm sosial və elmi problem kimi meydana çıxır.

ƏDƏBİYYAT

1. Kazımov.R. *Kitabxana işinin iqtisadiyyatı. Dərs vəsaiti.* B. 2004, 88 s.
2. Kazımov R. *Kitabxanalarda əmək məhsuldarlığı// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.* 2001, №2.-s.40-49.
3. Xələfov A.A. *Kitabxanaşünaslığa giriş. Dərslik . I-II hissə.-B., 2001, -452 s.*
4. *Проблемы экономической деятельности библиотеки.- М., 1998.-331 с.*

Эльвира Талыбова

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА В БИБЛИОТЕКАХ

РЕЗЮМЕ

В статье вкратке рассмотрены важнейшие аспекты организации труда библиотечных работников, пути повышения производительности труда в библиотеках в условиях рыночной экономики.